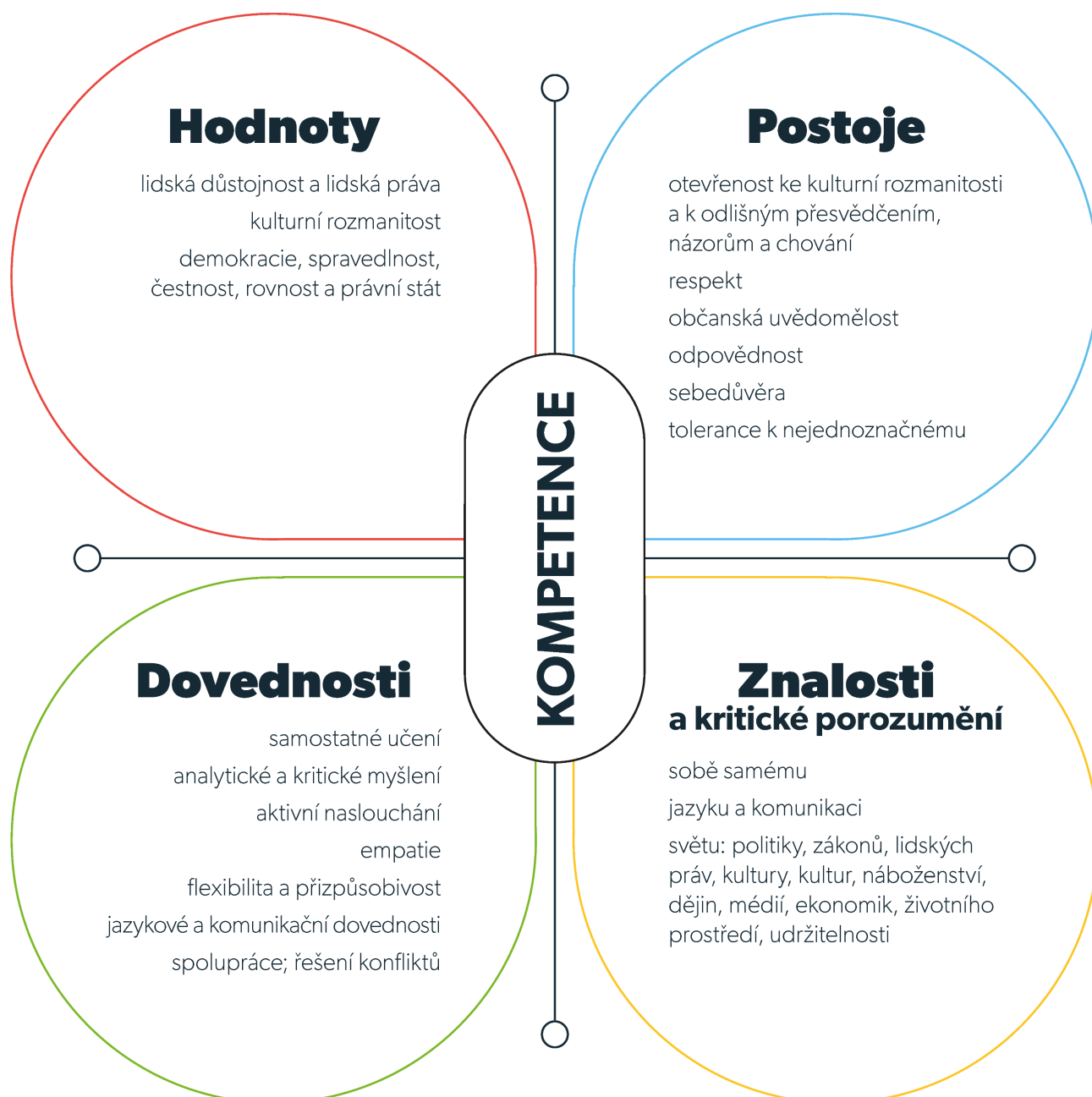

MODEL KOMPETENCÍ PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

Model kompetencí pro demokratickou kulturu vytvořený mezinárodním týmem pod patronací Rady Evropy v roce 2016 představuje souhrn dvaceti znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které by měly být vlastní každému občanovi demokratické společnosti. Podrobnějším vysvětlením jednotlivých kompetencí chce tento text přispět k jejich účinnější implementaci do školní výuky.

MODEL KOMPETENCÍ POTŘEBNÝCH PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

Hodnoty

Hodnoty jsou obecná přesvědčení ohledně žádoucích cílů, o které by jednotlivci měli v životě usilovat. Motivují k jednání a slouží také jako vůdčí zásady pro rozhodování jak jednat. Díky hodnotám můžeme hodnotit činy své i ostatních, odůvodňovat názory, postoje a chování, rozhodovat se mezi alternativami, snažit se smysluplně ovlivňovat druhé apod.

Hodnoty jsou v tomto modelu zařazeny mezi kompetence, protože jsou základními stavebními kameny demokracie a zároveň jejími ideály, ke kterým se společnost snaží směřovat. Zajišťují, že postoje, dovednosti i znalosti budou uplatňovány v duchu demokratické kultury, nikoliv ve službě antidemokratických politických řádů.

Existují tři klíčové hodnoty:

HODNOTA LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI A LIDSKÝCH PRÁV

První hodnota je založena na přesvědčení, že všichni lidé mají stejnou hodnotu a důstojnost, zasluhují si stejnou úctu, mají stejná lidská práva a základní svobody. Podle toho by s nimi mělo být zacházeno – bez ohledu na jejich konkrétní kulturní příslušnost, postavení, schopnosti nebo okolnosti.

Jde zároveň o uznání, že lidská práva by měla být vždy podporována, respektována a chráněna, protože jsou univerzální, nezcizitelná a nedělitelná. Základní svobody by měly být vždy hájeny, kromě případu, že by podkopávaly nebo porušovaly lidská práva ostatních. Lidská práva jsou základem pro život ve společnosti lidí sobě rovných a umožňují život ve svobodě, spravedlnosti a míru.

HODNOTA KULTURNÍ ROZMANITOSTI

Druhá hodnota se zakládá na přesvědčení, že odlišná kulturní příslušnost, kulturní rozmanitost a pluralita pohledů, perspektiv a chování by měla být kladně přijímána, uznávána a oceňována.

Díky kulturní rozmanitosti se lidé mohou od sebe navzájem učit – navzájem si naslouchat, vést dialog a inspirovat se různými pohledy. Předpokladem je uznání toho, že lidé mají právo být rozdílní, mají právo zvolit si vlastní pohledy, přesvědčení, názory a chování.

Společnost založená na lidských právech podporuje kulturní rozmanitost. Jediným limitem zde je podpora, respekt a ochrana lidských práv a svobod ostatních lidí.

HODNOTA DEMOKRACIE, SPRAVEDLNOSTI, ČESTNOSTI, ROVNOSTI A PRÁVNÍHO STÁTU

Třetí skupina hodnot je založena na přesvědčení o žádoucím fungování demokratické společnosti na principech spravedlnosti, čestnosti, rovnosti a právního státu.

Všichni občané se mohou účastnit na procesech regulace společnosti, ať už přímo nebo nepřímo prostřednictvím volených zástupců. Zatímco rozhodnutí jsou činěna většinou, je zajištěno spravedlivé zacházení s menšinami.

Právní stát má svými zákony zajišťovat sociální spravedlnost, férový přístup, nestrannost a rovnost na všech úrovních společnosti a vůči všem.

Z této hodnoty vyplývá podpora a vylepšování demokratických postupů, aktivního občanství, ochrany občanských svobod a mírového řešení konfliktů a sporů.

Důležitý je též smysl pro sociální spravedlnost a sociální odpovědnost a spravedlivé zacházení se všemi členy společnosti, včetně rovných příležitostí pro všechny bez ohledu na původ, etnikum, náboženství, jazyk, věk, pohlaví, gender, politický názor, sociální původ, majetek, zdravotní postižení, sexuální orientaci nebo jiné charakteristiky.

POSTOJE

Postoj je stanovisko člověka vůči někomu nebo něčemu (např. osobě, skupině, instituci, problému, události, symbolu). Obvykle obsahuje čtyři složky: přesvědčení, emoce, hodnocení a tendenci k určitému jednání.

Šest postojů, které jsou důležité pro demokratickou kulturu:

OTEVŘENOST KE KULTURNÍ JINAKOSTI A K ODLIŠNÝM PŘESVĚDČENÍM, NÁZORŮM A CHOVÁNÍ

Jedná se o otevřený postoj jednak vůči lidem, kteří mají jinou kulturu než my, a jednak vůči přesvědčením, světonázorům a postupům, které se od našich vlastních liší.

Tento postoj vyžaduje citlivost vůči odlišným lidem či názorům a zájem o jejich lepší poznání. Zahrnuje též snahu překonávat vlastní předsudky či negativní naladění a snahu vytvářet příležitosti ke kontaktu, komunikaci a spolupráci.

RESPEKT

Respekt spočívá v kladném přijetí a ocenění někoho (či něčeho) na základě uznání jeho hodnoty a významu. Může mít různé formy (např. respekt ke stáří, respekt k přírodě, respekt ke školnímu řádu). V kontextu demokratické kultury je zvláště důležitý respekt vůči lidem, kteří mají odlišnou kulturní příslušnost nebo odlišné názory a chování.

Respekt se liší od pouhého tolerování, protože to obvykle znamená pouhé snášení odlišnosti a povýšenecký postoj z pozice moci či autority. Respekt je založený na uznání důstojnosti, práv a svobody druhého a na vztahu rovnosti mezi mnou a ostatními.

OBČANSKÁ UVĚDOMĚLOST

Občanská uvědomělost se týká vztahu ke komunitě či společenské skupině, která je širší než bezprostřední kruh rodiny a přátel (např. sousedství, městská část, obec, země, kontinent, ale i etnická skupina, náboženská skupina, volnočasová skupina).

Občanská uvědomělost zahrnuje pocit sounáležitosti a identifikace s komunitou, všímavost k ostatním členům komunity a vzájemnou propojenost, smysl pro solidaritu a pomoc znevýhodněným. Obsahuje též smysl pro občanskou povinnost, ochotu aktivně přispívat k životu komunity a podílet se na rozhodování, naplňování závazků spojených s rolami nebo pozicemi v rámci komunity a zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy s ohledem na ostatní členy komunity.

ODPOVĚDNOST

Odpovědností je zde myšlena odpovědnost morální, tedy stanovisko k vlastnímu jednání ve chvíli, kdy má člověk povinnost nějak jednat. Nezbytnou podmínkou odpovědnosti je schopnost reflexe svého jednání, vytváření záměrů a autonomního provádění činů.

Odpovědnost někdy vyžaduje odvahu, protože může docházet k napětí vůči normám komunity. Odpovědný člověk si je vědom důsledků svých rozhodnutí a činů.

SEBEDŮVĚRA

V anglickém originále se tento postoj nazývá self-efficacy. Jedná se o důvěru ve své vlastní schopnosti ve vztahu k ovlivňování událostí kolem sebe. Patří sem schopnost dosahovat konkrétních cílů, schopnost pochopit situaci, správně usuzovat, volit vhodné způsoby činnosti a překonávat překážky.

Nízká sebedůvěra může odrazovat od jednání v duchu demokracie a interkulturního dialogu, nerealisticky vysoká zas může vést k frustraci a zklamání sebe či svého okolí. Optimální sebedůvěra je realistická a motivuje člověka k přijímání nových výzev a řešení problémů.

TOLERANCE K NEJEDNOZNAČNÉMU

Tolerance k nejednoznačnému je postoj k nejednoznačným situacím, které poskytují několik protichůdných interpretací. Tolerance zde znamená pozitivní přijímání pestré reality, nikoliv pouhé její snášení a rezignaci.

Díky tomuto postoji lidé připouštějí jiné úhly pohledu a přijímají realitu, která často bývá složitá, rozporuplná a nejasná. Dokážou se vnitřně vypořádat s nejistotou a neúplností informací a navzdory tomu jednat konstruktivně.

Opakem tohoto postoje je černobílé vidění situací a problémů, uzavřenost vůči novým věcem a strnulý způsob uvažování o světě.

DOVEDNOSTI

Dovednost je schopnost vhodným způsobem vykonávat určitou smysluplnou činnost. Lidé tuto dispozici získávají učením a praxí.

Existuje osm dovedností důležitých pro demokratickou kulturu:

SAMOSTATNÉ UČENÍ

Samostatné učení zahrnuje dovednosti nezbytné k uskutečňování vlastního vzdělávání podle svých potřeb, a to samostatně a bez zásahu jiných lidí. Jedná se zvláště o:

- uvědomování si vlastních vzdělávacích potřeb (např. mezery ve znalostech či porozumění, potřeba něco zvládnout či přehodnotit),
- získávání přístupu ke zdrojům informací, rad či pokynů (např. interakce a diskuze s ostatními, setkání s lidmi s odlišným pohledem, média) a posuzování jejich spolehlivosti,
- zpracovávání informací pomocí nejvhodnější učební strategie nebo následování rad či pokynů,
- hodnocení vlastního pokroku a způsobu učení za účelem jeho zlepšování.

Samostatné učení je důležité pro demokratickou kulturu, protože jednotlivcům umožňuje, aby se samostatně zajímali o politické, občanské a kulturní otázky a řešení hledali za použití různorodých zdrojů.

ANALYTICKÉ A KRITICKÉ MYŠLENÍ

Dovednosti analytického myšlení člověku umožňují systematicky a logicky analyzovat materiály jakéhokoli druhu (texty, argumenty, výklady, problémy, události, zkušenosti atd.). Například:

- rozlišovat důležité informace a logicky je třídit,
- chápat význam každé informace, případně ji porovnávat s již známými informacemi,
- zkoumat vzájemné vztahy a souvislosti, objevovat rozdíly a nesrovnalosti,
- navrhopvat a zkoumat alternativní možnosti, dělat logické závěry.

Dovednosti kritického myšlení člověku dovolují vyhodnocovat podklady různého druhu. Zahrnují:

- hodnocení na základě vnitřní konzistence a vnějších důkazů,
- porozumění východiskům a kontextům, na nichž jsou materiály založeny,
- studium hlubšího účelu materiálů včetně motivů a záměrů jejich tvůrců (např. schopnost identifikovat politickou propagandu),
- zvažování výhod a nevýhod dostupných možností,
- shrnování výsledků a jejich obhajobu,
- rozpoznávání vlastních předpokladů a předsudků, které by mohly výsledek zkreslovat.

AKTIVNÍ NASLOUCHÁNÍ

Aktivní naslouchání a pozorování jsou dovednosti nezbytné k správnému pochopení toho, co ostatní lidé říkají, a též ke schopnosti se z jejich chování poučit. Zahrnuje v sobě:

- pozornost vůči verbální i neverbální komunikaci a rozpoznání případných nesrovnalostí,
- rozlišování významových nuancí, „čtení mezi řádky“ a zohledňování kontextu,
- chápavé vnímání chování ostatních lidí, zvláště pokud mají odlišnou kulturní příslušnost,
- schopnost odpozorování jednání druhých lidí v rozmanitých situacích, které umožňuje jedinci si osvojit nejvhodnější a nejúčinnější způsoby jednání.

EMPATIE

Empatie neboli vcítění je soubor dovedností potřebných pro pochopení myšlenek, přesvědčení, pocitů jiných lidí. Jde o schopnost vystoupit z vlastní perspektivy a nahlížet svět očima druhých.

Lze rozlišit různé formy empatie:

- kognitivní perspektiva – schopnost vnímat a chápat vnímání, myšlenky a přesvědčení jiných lidí,
- afektivní perspektiva – schopnost vnímat a chápat emoce, pocity a potřeby jiných lidí,
- sympatie (nazývaná též soucitnou empatií či empatickým zájmem) – schopnost prožívat pocity soucitu a zájmu o druhé lidi.

Dovednost vcítění je zásadní pro vytváření představy o kulturní příslušnosti, světonázorech, přesvědčeních, zájmech, emocích, přáních a potřebách jiných lidí.

FLEXIBILITA A PŘIZPŮSOBIVOST

Flexibilita a přizpůsobivost (schopnost adaptace) jsou dovednosti nezbytné ke změně vlastních myšlenek, pocitů nebo chování tak, abychom dokázali účinně a vhodně reagovat na nové výzvy, požadavky a příležitosti.

Zahrnují schopnost:

- přizpůsobení svého obvyklého způsobu myšlení v důsledku měnících se okolností,
- přehodnocení vlastních názorů ve světle nových důkazů nebo argumentů,
- ovládání a regulace vlastních emocí, aby se usnadnila komunikace a spolupráce s ostatními,
- překonávání úzkostí, obav a nejistot ze setkání a komunikace s příslušníky jiných kultur nebo členy „historicky nepřátelských“ skupin,
- přizpůsobení svého chování a komunikačního stylu podle převládajícího kulturního prostředí nebo při setkání s příslušníky jiných kultur.

Flexibilita a přizpůsobivost nejsou bezzásadovým nebo oportunistickým přizpůsobením chování kvůli osobnímu prospěchu nebo zisku ani adaptací vynucenou zvenčí.

JAZYKOVÉ A KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI

Jazykové a komunikační dovednosti jsou nutné, kdykoliv se potřebujeme dorozumět s lidmi mluvícími stejným nebo jiným jazykem. Patří mezi ně mimo jiné následující dovednosti:

- dokázat jasně komunikovat v různých situacích, vyjadřovat své přesvědčení, názory, zájmy a potřeby, vysvětlovat a objasňovat myšlenky, obhajovat je či propagovat, argumentovat, diskutovat a debatovat, přesvědčovat či vyjednávat,
- umět vyjadřovat svůj nesouhlas sebevědomě a bez agresivity, s respektem k důstojnosti a právům druhé osoby,
- rozpoznávat různé formy vyjádření (verbální i neverbální) v komunikaci s příslušníky jiných kultur a umět podle toho upravit své komunikační chování,
- vhodně a citlivě klást objasňující otázky a odstraňovat komunikační šum (např. žádostí o opakování, poskytnutím přeformulování, zjednodušením vlastního sdělení),
- dokázat působit jako jazykový prostředník při mezikulturních výměnách a umět druhým zprostředkovat porozumění kulturně odlišným jevům.

SCHOPNOST SPOLUPRÁCE

Schopnost spolupráce zahrnuje dovednosti nutné k úspěšné účasti na činnostech a úkolech skupiny lidí:

- sdílení názorů a úhlů pohledu,
- hledání konsenzu a kompromisu,
- koordinace činností ve skupině,
- společné stanovování cílů a jejich dosahování,
- oceňování talentů a podpora osobního rozvoje druhých,
- motivace ostatních ke spolupráci,
- pomoc druhým s prací,
- vzájemné sdílení znalostí a zkušeností,
- rozpoznávání počínajících konfliktů a jejich pokojné řešení.

ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ

Schopnosti potřebné pro pochopení, zvládnutí a odstraňování konfliktů pokojným způsobem zahrnují následující dovednosti:

- předcházení agresi a její mírnění,
- vytváření neutrálního prostředí, kde mohou lidé svobodně a bez obav vyjadřovat své názory,
- posilování vzájemného porozumění a důvěry mezi konfliktními stranami,
- poznávání vlastních emocí a jejich ovládnutí (zvláště stavů stresu, úzkosti a nejistoty),
- naslouchání a porozumění různým úhlům pohledu znesvářených stran,
- získávání nadhledu nad konflikty a provádění reflexe jejich příčin a následků,
- nacházení společného základu, na kterém lze budovat dohodu či kompromisní řešení,
- podpora řešení konfliktů druhých.

ZNALOSTI A KRITICKÉ POROZUMĚNÍ

Znalosti jsou souhrnem informací, které má člověk k dispozici. Kritické porozumění pomáhá reflektovat a vyhodnocovat znalosti nabyté v prostředí kulturně pestré společnosti. V tomto modelu znalosti rozdělujeme do tří oblastí:

ZNALOST A KRITICKÉ POROZUMĚNÍ SOBĚ SAMÉMU

Kvalitní sebepoznání je základem naší účasti na demokratické kultuře. Zahrnuje řadu aspektů:

- poznání a porozumění vlastní kulturní příslušnosti,
- hlubší pochopení vlastního pohledu na svět (tj. myšlenek, emocí, motivací, přesvědčení a předsudků),
- pochopení vlivu vlastní kultury a zkušenosti na komunikaci a jednání s ostatními lidmi,
- znalost vlastních hranic (kompetence a odbornosti).

ZNALOSTI A KRITICKÉ POCHOPENÍ JAZYKA A KOMUNIKACE

Porozumění jazyku a komunikaci zahrnuje znalost verbálních a neverbálních zvyklostí daného jazyka, poznání různých způsobů jeho použití a vědomí, že naše vyjadřování má dopad na druhé lidi. Jde dále o pochopení, že se lidé z jiných kultur vyjadřují odlišným způsobem a ke správnému porozumění musíme zohlednit jejich kulturu (i to, že oni nemusí automaticky dobře rozumět nám).

ZNALOSTI A KRITICKÉ POCHOPENÍ SVĚTA

Poslední část zaměřená na znalosti a kritické pochopení zahrnuje řadu oblastí, z nichž právě následující jsou klíčové pro rozvíjení demokratické kultury:

- **Politika a právo** (základní politické a právní pojmy, demokratické procesy, způsoby občanské účasti, mocenské vztahy a řešení neshod, porozumění aktuálnímu politickému dění a pochopení hrozeb pro demokracii).
- **Lidská práva** (lidská důstojnost, odpovědnost za respektování práv ostatních, závazky států a vlád, znalost dějin lidských práv, souvislost práv s demokracií a bezpečností, porušování lidských práv, aktuální kritické výzvy).
- **Kultura a kulturní rozmanitost** (formování kulturní příslušnosti lidí, vývoj a proměny kultur, kulturní bariéry a diskriminace, znalost a pochopení kulturního zázemí příslušníků jiných kultur).
- **Náboženství** (klíčové aspekty náboženských tradic – texty, učení, symboly, rituály, hodnoty a chování, porozumění vnitřní rozmanitosti náboženství a jejich dějinnému vývoji).
- **Dějiny** (různé výklady minulosti, procesy historického zkoumání, alternativní zdroje informací o historii, vývoj konceptů demokracie a občanství, formy diskriminace, význam minulosti pro problémy současného světa).
- **Média** (procesy výběru a interpretace informací, záměry a účely producentů, digitální média, vliv médií na úsudek a chování lidí, ochrana před účinky politické propagandy a nenávislných projevů v médiích).
- **Ekonomika, životní prostředí a udržitelnost** (vliv ekonomiky na fungování společnosti, dluhy a půjčky, dopady globální komunity, aktuální environmentální výzvy, etické otázky globalizace).

Zdroje

Původní komentář k modelu KDK v angličtině:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ccc07>

Stručný český komentář z dílny Centra občanského vzdělávání (Kompetence pro demokratickou kulturu – stručný průvodce pro vzdělavatele):

<http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace>

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

